

Sygn. akt II AKz 714/13

POSTANOWIENIE

Dnia 11 grudnia 2013 roku

Sąd Apelacyjny w Katowicach II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący-Sędzia: SA Mariusz Żak

Sędziowie: SA Mirosław Ziaja (spr.)

SA Gwidon Jaworski

Protokolant: Magdalena Baryła

przy udziale Prokuratora Prokuratury Okręgowej del. Wandy Ostrowskiej

po rozpoznaniu w sprawie z wniosku **B. R.(R.)**

o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu celem wniesienia apelacji

zażalenia wnioskodawcy

na zarządzenie Przewodniczącego II Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Częstochowie

z dnia 21 października 2013 roku, sygn. akt II Ko 128/11

w przedmiocie odmowy przyjęcia środka odwoławczego

na podstawie art. 437 § 1 k.p.k.

postanawia:

uchylić zaskarżone zarządzenie.

UZASADNIENIE

Zarządzeniem z dnia 21 października 2013 roku Przewodniczący II Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Częstochowie odmówił przyjęcia zażalenia wniesionego przez B. R. na postanowienie tegoż Sądu z dnia 23 września 2013 roku o odmowie ustanowienia pełnomocnika z urzędu wobec faktu, że jest on niedopuszczalny z mocy ustawy.

W dniu 30 października 2013 roku zażalenie na to zarządzenie złożył wnioskodawca. W wywiedzionym zażaleniu skarżący nie przedstawił żadnej argumentacji.

Zarządzeniem z dnia 31 października 2013 roku Przewodniczący II Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Częstochowie wezwał B. R. do uzupełnienia braków formalnych powyższego zażalenia poprzez wskazanie czego się domaga i o co wnosi, w terminie 7 dni od dnia doręczenia wezwania pod rygorem uznania zażalenia za bezskuteczne i pozostawienie go bez dalszego biegu.

W nawiązaniu do opisanego powyżej wezwania, w piśmie z dnia 12 listopada 2013 roku B. R. wniósł o uchylenie zaskarżonego zarządzenia i przekazanie go do ponownego rozpoznania, gdyż – w jego ocenie - wbrew twierdzeniom Sądu na powyższe zarządzenie przysługuje zażalenie.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Zażalenie B. R. zasługuje na uwzględnienie, choć w uzasadnieniu wywiedzionego środka odwoławczego skarżący w sposób bardzo lakoniczny zasugerował, że przysługuje mu zażalenie na zarządzenie wydane przez Przewodniczący II Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Częstochowie o odmowie przyjęcia środka odwoławczego na postanowienie o odmowie ustanowienia pełnomocnika z urzędu, nie wskazując z czego wywodzi swoje uprawnienie.

Przystępując do rozważań prawnych w przedmiotowej sprawie w pierwszej kolejności przypomnieć wypada, że pierwotny i prawomocnie nieuwzględniony wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, B. R. złożył w trakcie trwania postępowania w przedmiocie zadośćuczynienia i odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie, które miało być dokonane na jego osobie w dniu 20 czerwca 2010 roku w sprawie o sygn. akt (...) Prokuratury Rejonowej C.– P.w C.. Nieprawomocnym wyrokiem z dnia 25 stycznia 2013 roku w sprawie o sygn. akt II Ko 128/11 Sąd Okręgowy w Częstochowie oddalił wniosek w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia, a kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa. Ponowny wniosek w przedmiocie ustanowienia z urzędu pełnomocnika celem wniesienia apelacji oparty na tzw. prawie ubogich postanowieniem z dnia 23 września 2013 roku tenże Sąd nie uwzględnił.

Powyższe postanowienie zostało zaskarżone przez wnioskodawcę zażaleniem, a temu, zarządzeniem Przewodniczącego Wydziału II Karnego Sądu Okręgowego w Częstochowie z dnia 21 października 2013 roku odmówiono przyjęcia jako niedopuszczalne z mocy ustawy (k. 180; 185, 186), które zażaleniem zaskarżył B. R..

Bez wątplenia, B. R. jako strona niniejszego postępowania, inna niż oskarżony (podejrzany) miał pełne prawo, powołując się na tzw. „prawo ubogich”, ubiegać się o wyznaczenie profesjonalnego pełnomocnika z urzędu do sporządzenia i podpisania apelacji od wyroku Sądu Okręgowego w Częstochowie (art. 446 § 1 k.p.k.).

W zaistniałej sytuacji procesowej należy wyjaśnić i wskazać, że instytucja pełnomocnika z urzędu została w pełni uregulowana na gruncie obowiązującego kodeksu postępowania karnego. Z punktu widzenia niniejszej sprawy istotne znaczenie ma przepis art. 88 k.p.k., który stanowi, że pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny, a do pełnomocnika stosuje się odpowiednio art. 77, 78, 83, 84 i 86 § 2 k.p.k. Przywołane przepisy regulują kwestie przesłanek przyznania stronie postępowania innej niż oskarżony (podejrzany) pomocy prawnej z urzędu z racji okoliczności związanych z jej trudną sytuacją majątkową oraz określają granice wykonywania uprawnień i pełnienia obowiązków pełnomocnika z urzędu w procesie. Szczególną jednak uwagę należy zwrócić na treść art. 78 § 1 k.p.k., którego odpowiednie stosowanie pozwala na wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w takim samym trybie jak wyznaczenie obrońcy z urzędu dla oskarżonego (podejrzanego). Nie może być inaczej skoro u podstaw decyzji negatywnej, bądź pozytywnej w przypadku złożenia przez stronę postępowania wniosku o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika badaniu podlegają tożsame przesłanki niezamożności czyli, czy rzeczywista sytuacja majątkowa wnioskodawcy wskazuje, że nie jest on w stanie ponieść kosztów ustanowienia adwokata z wyboru bez uszczerbku utrzymania niezbędnego dla siebie lub rodziny. A zatem, zakładając że procedura wyznaczenia obrońcy i pełnomocnika z urzędu jest identyczna to oczywiste jest, że decyzje w tym właśnie zakresie podejmują te same podmioty i w tym samym trybie. Oznacza to, że przepisy kodeksu postępowania karnego dotyczące pełnomocnika, choć nie zawierają odesłania do art. 81 k.p.k., zgodnie z którym to prezes sądu właściwy do rozpoznania sprawy wyznacza jako obrońcę z urzędu imiennie określonego adwokata, znajdują również zastosowanie w toku postępowania incydentalnego zainicjowanego przez inną stronę niż oskarżony (podejrzany). Rozwiązania takiej sytuacji, jak już wskazano powyżej, należy poszukiwać w art. 78 k.p.k., który stosuje się odpowiednio do wniosku strony postępowania innej niż oskarżony o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Z kolei zaś, stosownie do treści art. 93 § 2 k.p.k. oprócz prezesa sądu rozstrzygnięcie w tej kwestii w formie zarządzenia może podjąć także przewodniczący wydziału, przewodniczący składu orzekającego albo upoważniony sędzia. Sumując powyższe rozważania wymaga podkreślenia, że przedstawione stanowisko nie jest odosobnione, gdyż zarówno w orzecznictwie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2000 roku, sygn. I KZP 32/00), jak również w doktrynie (Komentarz do art. 88 k.p.k. Wincentego Grzeszczyka, wyd. 2011, Lex Polonica) jednoznacznie uznano, że poprzez odpowiednie stosowanie art. 78 k.p.k. wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu powinien być rozpoznawany w takim samym trybie, jak wniosek o ustanowienie obrońcy z urzędu.

Patrząc przez pryzmat zaprezentowanych powyżej wywodów prawnych rodzi się pytanie, czy oskarżonemu i innej stronie postępowania karnego przysługuje zażalenie na zarządzenie o odmowie ustanowienia obrońcy lub pełnomocnika z urzędu, która to kwestia była dotychczas jednoznacznie, negatywnie dla strony, rozstrzygnięta w judykaturze. Odpowiadając na tak postawione pytanie, które z punktu widzenia niniejszej sprawy ma istotne znaczenie dla jej dalszego biegu, należy zgodzić się z jednozdaniową argumentacją przywołaną przez skarżącego, w której wskazał, że na zaskarżone zarządzenie (postanowienie) przysługuje zażalenie. Rozwijając poruszony wątek zachodzi bezwzględna konieczność odwołania się do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 października 2013 roku, sygn. akt K 30/11 i argumentacji w nim zawartej, w którym wprost stwierdzono, że art. 81 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego w zakresie, w jakim nie przewiduje sądowej kontroli zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu dla oskarżonego, który złożył wniosek w trybie art. 78 § 1 ustawy – Kodeks postępowania karnego (pkt 1 wyroku) oraz, że art. 78 § 2 ustawy powołanej w pkt 1 w zakresie, w jakim nie przewiduje zaskarżenia postanowienia sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu (pkt 2 wyroku) są niezgodne z art. 42 ust. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji. Opisane powyżej orzeczenie weszło w życie z dniem 29 października 2013 roku, a zatem od tego momentu moc obowiązującą w określonym zakresie utracił przepis art. 81 § 1 k.p.k. i art. 78 § 2 k.p.k., co wiązać należy z brakiem stosownej regulacji kodeksowej uniemożliwiającej zaskarżenie decyzji w omawianym przedmiocie.

Przechodząc do analizy treści wyroku Trybunału Konstytucyjnego zauważyć trzeba, że dotyczy on wyłącznie kwestii zaskarżalności postanowienia o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu dla oskarżonego (ewentualnie podejrzanego – str. 5 uzasadnienia w/w wyroku), który złożył wniosek w trybie art. 78 § 1 k.p.k., a nie odnosi się natomiast do innej strony postępowania. Niemniej jednak biorąc pod uwagę rozważania prawne poczynione w akapicie poprzedzającym niniejszy, zasadnym jest uznanie, że skoro procedury wyznaczenia obrońcy lub pełnomocnika z urzędu są identyczne, stąd też analogicznie winien wyglądać tryb zaskarżenia zarządzenia w przypadku negatywnego rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku strony postępowania innej niż oskarżony (podejrzan) o ustanowienie profesjonalnego pełnomocnika. Przyjęcie odmiennego poglądu doprowadziłoby bowiem do sytuacji, w której wnioskodawca, oskarżyciel subsydiarny bądź powód cywilny zostałby pozbawieni możliwości zweryfikowania w drodze kontroli instancyjnej decyzji odmawiającej przyznania im pełnomocnika z urzędu. W konsekwencji oskarżony (podejrzan) w toku postępowania karnego zajmowałby uprzywilejowaną pozycję. Takie uprzywilejowane traktowanie jedynie oskarżonego, ewentualnie podejrzanego w świetle obowiązującego kodeksu postępowania karnego jest rzeczą oczywiście niedopuszczalną. Wszystkie naprowadzone powyżej uwagi uprawniają więc do stwierdzenia, że choć Trybunał Konstytucyjny nie wypowiedział się o niekonstytucyjności przepisów, które uniemożliwiają złożenie zażalenia na zarządzenie o odmowie ustanowienia pełnomocnika z urzędu, to jednak wysoce krzywdzące i niesprawiedliwe byłoby pozbawienie tego uprawnienia innych stron postępowania aniżeli oskarżony i podejrzan, tym bardziej, że w ujęciu systemowym, chociażby na gruncie postępowania cywilnego, przewidziana jest możliwość zaskarżenia do sądu decyzji o odmowie wyznaczenia pełnomocnika z urzędu.

Przechodząc do ostatniego zagadnienia wymagającego rozważenia na kanwie niniejszej sprawy zasadnym jest odwołanie się do art. 8 ust. 2 Konstytucji, statuującego zasadę bezpośredniego stosowania przepisów zawartych w przywołanym akcie prawnym. Nawiązując do uzasadnienia opisanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego należy stwierdzić, że wprawdzie przesądził on o konieczności stworzenia mechanizmu zaskarżalności rozstrzygnięć podejmowanych na podstawie art. 81 § 1 k.p.k. w zw. z art. 78 § 1 k.p.k., ale nie wypowiedział się o tym, jaki model ich weryfikacji należy zastosować. Oznacza to, że aktualnie istnieje luka w regulacji ustawowej, to jest w Kodeksie postępowania karnego, gdyż od momentu wejścia w życie powyższego orzeczenia, a zarazem od chwili utraty mocy przez niekonstytucyjne przepisy, ustawodawca nie wprowadził żadnego systemu umożliwiającego sądową weryfikację w drodze instancyjnej decyzji o odmowie ustanowienia adwokata z urzędu. W tym przypadku bezpośrednie stosowanie Konstytucji, a dokładnie art. 78 przewidującego możliwość zaskarżenia decyzji wydanych w pierwszej instancji przez sądy, jest niezbędne w celu urzeczywistnienia przywołanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego w zakresie w jakim została zakwestionowana konstytucyjność art. 78 § 2 k.p.k. i art. 81 § 1 k.p.k.

Jednoznacznie trzeba więc stwierdzić, że tryb kontroli instancyjnej decyzji odmawiającej ustanowienia pełnomocnika z urzędu został w sposób wystarczający uregulowany w Konstytucji. Brak zatem regulacji ustawowej niezbędnej do oceny trafności decyzji pierwszoinstancyjnej zważywszy, że art. 178 Konstytucji wprost stanowi, że sędzia podlega tylko Konstytucji oraz ustawom, nie stanowi żadnej przeszkody, aby konkretną sprawę merytorycznie rozpoznał sąd odwoławczy. Wobec tak zarysowanego poglądu odstępianie od zasady dwuinstancyjności tylko dlatego, że ustawodawca nie dostosował aktualnie obowiązujących przepisów prawa do wiążącego go orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego pozostawałoby w rażącej sprzeczności z zasadą prawa do sądu w powiązaniu z zasadą zaskarżalności orzeczeń. Co więcej, oczekiwanie na podjęcie przez ustawodawcę odpowiednich kroków legislacyjnych i stworzenie mechanizmu pozwalającego na sądową kontrolę rozstrzygnięć zapadłych w pierwszej instancji mogłoby doprowadzić do tego, że błędne decyzje w przedmiocie odmowy ustanowienia pełnomocnika z urzędu zostałyby utrzymane w mocy, bez możliwości wypowiedzenia się w tym przedmiocie na drodze odwoławczej przez sąd.

Reasumując stwierdzić należy, że bazując na zasadniczych argumentach zawartych w omawianym wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 października 2013 roku, sygn. akt K 30/11 stwierdzających, że w świetle art. 45 ust. 1 Konstytucji strona ma zagwarantowane prawo do sądowego wymiaru sprawiedliwości związane z rozpatrzeniem jej sprawy rozstrzygającej o prawach i obowiązkach danego podmiotu, zapadającym na podstawie norm prawnych zawartych w obowiązujących przepisach, co obejmować może też postępowania incydentalne, jak np. objęte trybem o jakim mowa w art. 78 § 1 k.p.k. w zw. z art. 88 k.p.k. zapewniającego ochronę zgodnie z interesem procesowym w toczącym się postępowaniu przez fachowy podmiot, w sytuacji braku możliwości ustanowienia pełnomocnika z wyboru wobec problemów finansowych strony postępowania, a nadto na podstawie konstytucyjnego prawa do weryfikacji decyzji pierwszoinstancyjnej poprzez możliwość jej zaskarżenia do niezawisłego sądu, o czym stanowi przepis art. 78 Konstytucji, Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że brak jest szczególnych okoliczności uzasadniających ustanowienie wyjątku od zasady wyrażonej w art. 78 Konstytucji RP także w odniesieniu do zaskarżenia odmowy wyznaczenia zarządzeniem prezesa sądu (postanowieniem sądu) pełnomocnika wnioskodawcy z urzędu w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie w trybie o jakim mowa w przepisie art. 78 § 1 k.p.k. w zw. z art. 88 k.p.k.

Tym samym, także i w tym wypadku stronie przysługuje zażalenie do sądu nadrzędnego na podstawie wprost stosowanych przepisów Konstytucji (art. 78 w zw. z art. 8 ust. 2).

Kierując się powyższymi względami zaskarżone przez B. R. zarządzenie o odmowie przyjęcia zażalenia na postanowienie o odmowie ustanowienia pełnomocnika z urzędu należało uchylić, tak aby sąd orzekający w pierwszej instancji mógł uwzględnić stanowisko Trybunału Konstytucyjnego przedstawione w wyroku z dnia 8 października 2013 roku, sygn. akt K 30/11 i pominąć przy analizie wywiedzionego przez skarżącego zażalenia przepisy, które ewidentnie naruszają Konstytucję. Chodzi bowiem o to, ażeby Sąd Okręgowy dysponując ponownie aktami przedmiotowej sprawy miał w polu widzenia przepis art. 463 § 1 k.p.k. przewidujący możliwość uwzględnienia zażalenia B. R. bez potrzeby przekazywania go do wyższej instancji jeśli uzna, że podniesiona w nim argumentacja przemawia za zmianą rozstrzygnięcia odmawiającego wyznaczenia mu adwokata z urzędu w celu wywiedzenia apelacji i reprezentowania jego interesów przed sądem odwoławczym. Natomiast w sytuacji, gdy Sąd Okręgowy w Częstochowie jednak przyjmie, że zażalenie B. R. nie uzasadnia zmiany zaskarżonego postanowienia o odmowie ustanowienia adwokata z urzędu winien sprawie nadać odpowiedni bieg procesowy, po czym akta sprawy ponownie przekazać do tut. Sądu Apelacyjnego w celu rozpoznania zażalenia na postanowienie o odmowie wyznaczenia pełnomocnika z urzędu.

W tym stanie rzeczy, Sąd Apelacyjny postanowił jak na wstępie.

ZARZĄDZENIE

- odpis postanowienia doręczyć skarżącemu B. R.,

- zwrócić akta sprawy.

Katowice, dnia 11 grudnia 2013 roku.